

Journal of Natural Science

*No1 (6)
2022*

<http://natscience.jspi.uz>

<u>ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ</u>	<u>ТАҲРИРИЯТ АЪЗОЛАРИ</u>
<p>Бош муҳаррир – У.О.Худанов т.ф.н., доц.</p> <p>Бош муҳаррир ёрдамчиси-Д.К.Мурадова, PhD, доц.</p> <p>Масъул котиб- Д.К.Мурадова</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Худанов У.О. – ЖДПИ Табиий фанлар факултети декани, т.ф.н., доц. 2. Шилова О.А.-д.х.н., профессор Института химии силикатов им. И.В. Гребенщикова Российской академии наук (ИХС РАН) 3. Маркевич М.И.-ф.ф.д. проф Белорусия ФА 4. Elbert de Josselin de Jong- профессор, Niderlandiya 5. Кодиров Т- ТТЕСИ к.ф.д, профессор 6. Абдурахмонов Э – СамДУ к.ф.д., профессор 7. Насимов А– СамДУ к.ф.д., профессор 8. Сманова З.А,-ЎзМУ к.ф.д., профессор 9. Султонов М-ЖДПИ к.ф.д,доц 10. Яхшиева З- ЖДПИ к.ф.д, проф.в.б. 11. Рахмонкулов У- ЖДПИ б.ф.д., проф. 12. Мавлонов Х- ЖДПИ б.ф.д., проф 13. Муродов К-СамДУ к.ф.н., доц. 14. Абдурахмонов Ғ- ЎзМУ фалсафа фанлари доктори (кимё бўйича) (PhD), доц 15. Хакимов К – ЖДПИ г.ф.н., доц. 16. Азимова Д- ЖДПИ фалсафа фанлари доктори (биология бўйича) (PhD), доц 17. Юнусова Зебо – ЖДПИ к.ф.н., доц. 18. Гудалов М- ЖДПИ фалсафа фанлари доктори (география фанлари бўйича) (PhD) 19. Мухаммедов О- ЖДПИ г.ф.н., доц 20. Хамраева Н- ЖДПИ фалсафа фанлари доктори (биология фанлари бўйича) (PhD) 21. Рашидова К- ЖДПИ фалсафа фанлари доктори (кимё бўйича) (PhD), доц 22. Муминова Н-к.ф.н., доц 23. Мурадова Д- ЖДПИ фалсафа фанлари доктори (кимё фанлари бўйича) (PhD), доц 24. Инатова М- ЖДПИ фалсафа фанлари доктори (кимё фанлари бўйича) (PhD)
<p>Муассис-Жиззах давлат педагогика институти</p>	
<p>Журнал 4 марта чиқарилади (ҳар чоракда)</p>	
<p>Журналда чоп этилган маълумотлар аниқлиги ва тўғрилиги учун муаллифлар масъул</p>	
<p>Журналдан кўчириб босилганда манбаа аниқ кўрсатилиши шарт</p>	

Жиззах давлат педагогика институти Табиий фанлар факултети

Табиий фанлар-Journal of Natural Science-электрон журнали

[/http://www.natscience.jspi.uz](http://www.natscience.jspi.uz)

INVAZIV TURLARNING ZARARLI OMILLARI

Saidalimov Axror - magistrant

Abrorova Kumush –magisrant

Ortiqova Lola-dotsent

Jizzax davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqola hozirgi kunda tabiatda juda ko'p uchrovchi ayrim invaziv tur- muht uchun begona bo'lgan o'simliklar haqida, tajavuzkor turlarining zararlari haqida ma'lumotlar beradi.

Kalit so'zlar: Invaziv Tur; Radiate qarag'ay; Ingliz shoyi; Loren Uoler tajrbasi, "Agressiv" turlar.

Invaziv o'simliklar – nazoratdan tashqari yoyilishga moyilligini ko'rsatadigan begona turlardir. "Ekzotik o'simliklar" bilan emas, balki "invaziv" yorliq endi odatda boshqa hududlardan kiritilgan va yangi yashash joylarida yovvoyi o'tlar kabi tarqaladigan o'simliklar uchun saqlab qo'yilgan. Tez tez tarqaladigan va raqobatni kuchaytiradigan mahalliy o'simliklar hozirgi vaqtda mutaxassislar tomonidan oddiygina "agressiv", "tajovuzkor" deb ataladi. Invaziv tur deb o'z tabiiy tarqalish hududidan tashqaridagi joyga olib kirilgan va yangi hududlarga salbiy ta'sir ko'rsatgan yoki ko'rsatishi mumkin bo'lgan turga aytiladi. Xo'sh, "invaziv turlar" nimani anglatadi va nega invaziv o'simliklar yomon? Amerika Qo'shma Shtatlari Qishloq xo'jaligi vazirligi (USDA) invaziv turlarni-"mahalliy bo'lmagan yoki ekotizimga begona tur - turni joriy etish inson salomatligiga yoki iqtisodiyotga yoki atrof-muhitga zarar etkazadigan yoki olib kelishi mumkin bo'lgan tur" deb ta'riflaydi. ". "Invaziv turlar" atamasi nafaqat o'simliklarni, balki hayvonlar, qushlar, hasharotlar, qo'ziqorinlar yoki bakteriyalar kabi tirik mavjudotlarni anglatadi

Invaziv turlarni ekish uglerod muammosini yomonlashtirishi mumkin. Radiata qarag'ay o'z -o'zidan bilmasdan butun dunyoda ildiz otgan. Uning tug'ilgan joyi Kaliforniya qirg'og'ining kichik bir qismi va Baja Kaliforniya bo'ylab bir necha orollar bilan chegaralangan. Bugungi kunda millionlab gektar daraxt Janubiy Amerika, Yangi Zelandiya, Janubiy Afrika, Ispaniya va Avstraliyada tarqalgan.

Radiata qarag'ay, akatsiya va evkalipt kabi tez o'sadigan ekzotik turlar odatda o'rmon xo'jaligida va uglerodni yig'ishda ishlatiladi. Darhaqiqat, daraxt ekish iqlim o'zgarishining eng yomon oqibatlariga qarshi kurashning muhim qismi bo'lishi mumkin. Ammo invaziv turlar va ularning atrof -muhit o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirlarni hujjatlashtiradigan fan bo'yicha yangi tadqiqot shuni ko'rsatadiki, nima uchun bunday harakatlar uglerod omborini ekish mumkin emas.

O'simliklar, tuproq organizmlari va o'txo'rlar uglerod aylanishiga ta'sir qiladi-uglerod tirik materiya, tuproq, okeanlar va atmosferadagi turli "hovuzlar" o'rtasida qanday harakat qiladi. Biz daraxtlarni uglerod yig'ish uchun ekadigan bo'lsak, maqsad

uglerodning bir qismini atmosferadan o'simliklar va tuproqqa o'tkazishdir. Yangi Zelandiyadagi Linkoln universiteti ekologi Loren Uoller ekotizimga invaziv turlar kiritilganda yuzaga keladigan o'zaro ta'sirlar tarmog'ini yaxshiroq tushunishni xohladi

Invaziv organizmlar atrof -muhitga qanday ta'sir qilishini tushunish uchun Uoller va uning jamoasi katta tajriba o'tkazdilar. Ular 160 ta eksperimental ekotizimni-asosan, Yangi Zelandiya va ekzotik o'simlik turlarining aralashmasidan tashkil topgan kostryulkalarni, har xil nisbatda yaratdilar. Ba'zi qozonlarda bir xil o'simlik turiga mansub tuproqlardan namuna olingan tuproq bor edi, ular o'sha o'simliklarga tanish bo'lgan mikroblarni o'z ichiga oladi, ular "uy" tuprog'i deb ataladi. Boshqa kostryulkalarda eksperimental idishda bo'lmagan o'simlik turlarining uchastkasidan olingan "uzoqda" tuproq bor edi. Ekologlar, shuningdek, ba'zi qozonlarni qo'ng'iz, kuya va shira kabi o'tli umurtqasizlar bilan emlashdi. .

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak invaziv turlar yomon, chunki ular mahalliy turlarni siqib chiqaradi va butun ekotizimni o'zgartiradi. Invaziv turlarning zarari tobora ortib bormoqda va ularni boshqarish urinishlari millionlab dollarga tushdi. Amerika janubini egallab olgan invaziv o'simlik - Kudzu bunga yaxshi misoldir. Xuddi shu tarzda, ingliz shoyi - bu Tinch okeanining shimoli-g'arbiy qismida ajoyib ekologik zarar etkazadigan jozibali, ammo invaziv o'simlik. Invaziv o'simliklar boshqa o'simliklarga qarshi muvaffaqiyatli raqobatlashadilar, ular o'z raqobatchilarini olishi mumkin, shu bilan birga boshqa o'simlik turlarining o'sishiga to'sqinlik qiladigan monokultura ishlab chiqaradi. Bu ekzotiklar, odatda, bu kabi o'simliklarni o'ziga xos tarzda ajratadi - "invazivlar" ba'zi doiralarda (xususan, mahalliy o'simliklarning harakatlarida) juda muhim mavzularni beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Invaziv turlarni ekish uglerod muammosini yomonlashtirishi mumkin.
2. Botanika instituti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida .
3. <https://uz.insterne.com/i%CC%87nvaziv-osimliklar/>